

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра менеджменту, бізнесу і адміністрування**

В.М. Петров

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЄС

**Методичні вказівки до проведення практичних занять
та самостійної роботи**

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної і заочної форм навчання спеціальності
281 Публічне управління та адміністрування**

Харків 2025

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра менеджменту, бізнесу і адміністрування

В.М. Петров

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЄС

Методичні вказівки до проведення практичних занять
та самостійної роботи

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної і заочної форми навчання спеціальності
281 Публічне управління та адміністрування

Затверджено
рішенням навчально-методичної комісії
факультету менеджменту,
адміністрування та права
Протокол № 5 від 21 січня 2025 р.

Харків 2025

Схвалено

на засіданні кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
(протокол № 6 від 17 січня 2025 р.)

Рецензенти:

Шиян Н.І., доктор екон. наук, професор кафедри менеджменту

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Білоусько Т.Ю., канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та бізнесу

Державного біотехнологічного університету

- П 30** Петров В.М. Інституціональні системи України та ЄС : методичні вказівки до проведення практичних занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування. Харків : ДБТУ, 2025. 41 с.

Методичні вказівки до проведення практичних (семінарських) занять та самостійної роботи з дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» містять її опис, програму та структуру викладання. Наведена тематика теоретичної і практичної складової навчальної дисципліни, питання для підсумкового контролю, критерії оцінки, список рекомендованої літератури. Методичні вказівки можуть бути корисними для здобувачів інших спеціальностей, науково-педагогічних працівників, керівників і спеціалістів виробничих підприємств, підприємців, які цікавляться проблемами європейської інтеграції, побудови інституціональних систем в Україні та Європейському Союзі.

УДК 351/354:330.341.2(4:477)](072)

© Петров В.М., 2025

© ДБТУ, 2025

ВСТУП

Інституціональний напрям у науці має більш ніж столітню історію. Не дивлячись на це, він є настільки своєрідним за проблематикою, що до цього часу навіть не склалося єдиної загально визнаної класифікації його теорій. У процесі свого становлення інституціоналізм пройшов кілька етапів та, ймовірно, поступово буде завойовувати все більш стійкі позиції в науці і при вирішенні практичних задач. Це пов'язано з доведеністю вагомому впливу інституційної структури суспільства на результати окремих суб'єктів господарювання та макроекономічні досягнення.

Досвід розвинених країн світу наочно демонструє, що у ХХ ст. важливим чинником їхнього піднесення було саме адекватне інституціональне середовище. Більше того, мало місце інституціональне середовище, яке не лише регулювало економічні процеси у згаданих державах, а й змінювало картину їх економічного розвитку. Саме завдяки інституціонально-регулятивним важелям країни долали структурні диспропорції, виводили національні економіки на передові конкурентні позиції. Так, Японія, Німеччина та інші країни Західної Європи за допомогою певних інститутів не тільки подолали повоєнну розруху, але й реалізували масштабні проекти розвитку своїх ключових на той період часу галузей та секторів економіки. Активна реалізація програми створення мережі технопарків, кластерів, поширення кредитних відносин, поглиблення міжнародного кооперованого виробництва тощо були прогресоутворюючими інструментами в руках відповідних інституцій.

В Україні, з розпадом Радянського Союзу, стрімка геополітично спровокована зміна засад господарювання на ринкові, цілковито порушила підвалини подальшого розвитку. Тотальна інституціональна невідповідність, а отже неможливість регулювати відносини у суспільстві у відповідності до нових «правил гри» спричинила деформацію та занепад практично усіх сфер суспільного життя та господарства нашої держави, у тому числі й прогресивних її ланок (таких як машинобудування, сільське господарство, військово-промисловий комплекс тощо), які сьогодні розглядаються провідними країнами світу як основа політичної, економічної, технологічної незалежності.

Крім того, підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом створює нові стратегічні перспективи для по-

глиблення євроінтеграційних процесів у нашій державі і ставить на порядок денний необхідність підготовки широкого кола фахівців із державного управління в цій сфері.

У сукупності саме на ці основні напрями сучасного державотворення спрямована навчальна дисципліна «Інституціональні системи України та ЄС». Вона призначена, перш за все, для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», а також аспірантів, слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, які цікавляться процесами європейської інтеграції, побудови та удосконалення інституціональних систем в Україні та Європейському Союзі. Її вивчення дає змогу краще зрозуміти та осмислити логіку розвитку європейської інтеграції, принципи діяльності Європейського Союзу, глибше усвідомити об'єктивну необхідність європейського вибору України. Все це забезпечує розширення загального кругозору, більш ґрунтовний погляд на проблеми європейської інтеграції, усвідомлену практичну діяльність.

1. Мета і завдання вивчення дисципліни

Структура робочої програми навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» наведена у табл. 1.

1. Структура робочої програми навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС»

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3,0	Статус дисципліни: <i>вибіркова</i>	
Тем – 6	Рік підготовки	
	другий	другий
	Семестр	
	четвертий	четвертий
Загальна кількість годин – 90	Лекції	
	12 год.	4 год.
	Практичні	
	18 год.	4 год.
	Самостійна робота	
	60 год.	82 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 10; самостійної роботи здобувача – 20	Вид контролю:	
	Залік	Залік

Метою вивчення навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» є набуття здобувачами знань щодо теорії інституціоналізму та інститутів, основних засад інституціональних систем України та Європейського Союзу, їх еволюції та специфіки функціонування, з'ясування основних напрямів реформування (удосконалення).

Завдання вивчення дисципліни полягають в обґрунтуванні закономірностей виникнення інституціоналізму та окремих інститутів; особливостей формування інституту держави, її виникнення, функцій, трансформації; передумов зародження та розвитку інтеграційних процесів в Європі та місце у них України. Конкретизувати ці завдання можна так:

- оволодіння здобувачами методами наукового пізнання;
- надання майбутнім фахівцям теоретичних основ інституціоналізму та державотворення за часів новітньої історії;
- обґрунтування необхідності започаткування інтеграційних процесів в Європі, їх еволюційного розвитку та удосконалення.

Об'єктом вивчення дисципліни є процеси прояву законів економіки, суспільних і гуманітарних наук та механізмів їх дії у специфічних умовах формування та еволюції інституціональної економіки, розвитку інтеграційних процесів на глобальному, регіональному і локальному рівнях.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є відносини, які виникають між учасниками процесу державотворення та європейської інтеграції з приводу встановлення і реалізації пріоритетів, цілей, пропорцій та комплексу заходів, що забезпечують їх досягнення.

Навчальна дисципліна «Інституціональні системи України та ЄС» забезпечує формування таких програмних результатів навчання:

ПРН 1. Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.

ПРН 11. Уміти здійснювати пошук та узагальнення інформації, робити висновки і формулювати рекомендації в межах своєї компетенції.

ПРН 13. Використовувати методи аналізу та оцінювання програм сталого розвитку.

ПРН 14. Уміти коригувати професійну діяльність у випадку зміни вихідних умов.

ПРН 17. Уміти визначати організаційні та соціальні наслідки функціонування органів публічної влади, установ і організацій публічної сфери.

ПРН18. Уміти аналізувати проблеми у сфері розвитку громад і територій на основі використання стратегічного підходу та проєктної діяльності.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми після вивчення навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» здобувач повинен *знати*:

- основні категорії та етапи розвитку теорії інституціоналізму;
- передумови формування держави як інституту;
- основні зовнішній і внутрішній функції держави;

- типи і форми держави;
- ознаки правової держави і громадянського суспільства;
- інституціональну систему України;
- основні етапи євроінтеграції;
- місце України у загальних євроінтеграційних процесах;
- основні засади правової системи ЄС;
- органи та інститути ЄС.

вміти:

- визначати інституціональні основи державотворення;
- визначати сутність і специфіку державних інститутів;
- визначати специфіку інституційних умов переходу країн до нової системи господарювання;
- аналізувати інституціональні чинники, що забезпечують прогресивний розвиток суспільства;
- визначати напрями адаптації до побудови правової держави і громадянського суспільства;
- визначати механізми адаптації окремих складових інституціональної системи до євроінтеграційних процесів;
- обґрунтовувати напрями розвитку загально європейських органів та інститутів;
- визначати напрями удосконалення інтеграційних процесів у Європі та участі у них України.

Базовими гуманітарними і суспільними дисциплінами для успішного засвоєння програмного матеріалу навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» є: «Філософія», «Історія української державності та громадянське суспільство», «Економічна теорія», «Менеджмент», «Теорія державного управління», «Політологія», «Державне та регіональне управління», «Соціально-гуманітарна політика України». У процесі свого розвитку вони доповнюють і збагачують одна одну новими теоретичними і прикладними положеннями з питань розвитку державотворення; розбудови інституціональної системи, правової держави і громадянського суспільства в Україні; розвитку інтеграційних процесів в Європейському Союзі та участі у них України.

Перелік компетентностей

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 2. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 3. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

ФК 2. Здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів.

ФК 13. Здатність аналізувати та структурувати стратегічні документи розвитку на регіональному, місцевому та організаційному рівнях.

2. Структура навчальної дисципліни

Назва розділів та тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	Загальний обсяг	аудиторних					Самостійна робота	Загальний обсяг	аудиторних				Самостійна робота
		усього	в тому числі			усього			в тому числі				
лекції			лабораторні	практичні	лекції				лабораторні	практичні			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Характеристика сучасного інституціоналізму	15	5	2		3	10	15	1,2	0,6		0,6	13,8	
Тема 2. Держава як інститут політичної системи	15	5	2		3	10	15	1,2	0,6		0,6	13,8	
Тема 3. Інституціональна система України	15	5	2		3	10	15	1,2	0,6		0,6	13,8	
Тема 4. Основні етапи євроінтеграції	15	5	2		3	10	15	1,2	0,6		0,6	13,8	
Тема 5. Україна та політика євроінтеграції	15	5	2		3	10	15	1,2	0,6		0,6	13,8	
Тема 6. Органи та інститути Європейського Союзу	15	5	2		3	10	15	2,0	1,0		1,0	13,0	
Всього годин	90	30	12		18	60	90	8,0	4,0		4,0	82,0	

3. Програма навчальної дисципліни

Лекція – основна форма проведення навчальних занять у закладі вищої освіти. Її призначення – засвоєння теоретичного матеріалу. Лекція є складовою загального курсу лекцій, який охоплює основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни. Тематика курсу лекцій визначається робочою програмою навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС».

Тема 1. Характеристика сучасного інституціоналізму

Системна криза, яка охопила всі сфери суспільства та обумовила стрімке падіння економіки та рівня життя в Україні, вкотре довела наявність тісного взаємозв'язку і взаємовпливу економіки і політики – інституціональні фактори зумовили дестабілізацію як політичної, так і економічної сфери одночасно. Розробка рекомендацій з подолання кризи та забезпечення умов сталого розвитку повинна починатися з реалізації та впровадження саме інституціональних реформ. Наразі однією з ключових проблем українського суспільства є незавершеність подолання суперечностей між: старими та новими соціальними інститутами, одиницями інституційної структури на різних рівнях її ієрархії (суспільної, гносеологічної, правової, територіальної тощо; інститутами різних сфер та їх пограничних лакун тощо). Інститути, які діють у суспільстві, можуть як прискорювати, так і гальмувати його розвиток. Однак, незважаючи на визнання важливості та значення інститутів та їх впливу на розвиток країни, вони часто виявляються недооціненими та недостатньо враховуються при розробці соціально-економічної політики держави. Тому важливим завданням науки та практики господарювання є розвиток теоретичних основ дослідження інституціональних систем, що є підґрунтям для обґрунтування й впровадження науково-практичних рекомендацій щодо шляхів та методів інституціональної стабілізації в Україні.

Досвід практики господарювання розвинених країн свідчить, що своїми успіхами вони зобов'язані ані природним ресурсам, ані індустриальному виробництву, ані геополітичному розташуванню (хоча всі ці фактори і мають значення). Вирішального значення для забезпечення умов сталого розвитку та добробуту громадян набувають ті чинники, які структурують та спрямовують наявні можливості та ресурси у певне русло, використовуючи їх з відповідною метою для отримання суспільно значимих результатів. Першочергового значен-

ня набувають не самі по собі фактори виробництва, а те, яким чином вони використовуються правлячою елітою.

Тема 2. Держава як інститут політичної системи

Для вираження і представництва загальнозначущих інтересів суспільства, соціальні групи, індивіди створюють політичні інститути. Політичний інститут складається зі структури (організації) і колективних уявлень, вірувань (або загальної ідеї), які обслуговують ці організації.

Серед політичних інститутів прийнято виділяти державу та її структуру, виборчу систему, політичні партії, громадську думку, засоби масової інформації, групи тиску тощо. Виникнення політичних інститутів обумовила поява таких потреб, які не можуть бути задоволені за рахунок індивідуальних ресурсів.

Держава є особливою політичною реальністю. Розкриваючи зміст поняття держави, слід підвести її під таке родове поняття, як політична організація. Якщо державу до середини ХІХ ст. можна визначати як політичну організацію панівного класу, то пізніше, й особливо сучасна, держава – це політична організація всього суспільства.

Держава стає не просто владою, що спирається на примус, а цілісною організацією суспільства, яка виражає і охороняє індивідуальні, групові і суспільні інтереси, забезпечує організованість у країні на підґрунті економічних і духовних чинників, реалізує головне, що надає людям цивілізація, – народовладдя, економічну свободу, свободу автономної особи.

Держава належить до найважливіших інститутів політичної системи. Значимість держави визначається максимальною концентрацією в її руках влади і ресурсів, що дозволяють їй ефективно і вирішальним чином впливати на соціальні процеси. Лише держава має право на легітимне насильство.

В епоху глобалізації та становлення постіндустріального суспільства інститут держави зазнає ряд істотних змін. Серед вчених немає єдиної думки про те, в яку форму трансформується держава і чи вона існуватиме взагалі у звичному сьогодні розумінні. Крім того, можна говорити, що сучасний інститут держави переживає деяку кризу в умовах прискореної модернізації суспільства.

До суттєвої модернізації інститут держави підштовхують і зміни у свідомості людей щодо уявлень про неї. Якщо раніше, практично впродовж усієї історії, держава сприймалася як щось таке, що тисне

на людей, що перевершує їх за силою і підкоряє своїй владі, то сьогодні відбувається повний переворот цієї парадигми. Тепер сама держава сприймається як набір інститутів, які дозволяють суспільству злагоджено функціонувати, служать на благо громадянам, а політична влада і люди влади вже не являють собою нічого, що змушує народ тремтіти, тобто відбулася десакралізація держави та влади. У суспільстві зросла недовіра до стрімко застарілих державних інституцій. Хвиля утворення тоталітарних і авторитарних режимів, що прокотилася у ХХ ст., змушує людей з насторогою стежити за діяльністю державних утворень, щоб не допустити повторення сумного досвіду. Інертність багатьох держав до сучасних тенденцій, їх нездатність швидко підлаштовуватися під цифровізацію – все це призводить до кризи традиційної держави.

Сьогодні у світі спостерігаються дві протилежні тенденції: з одного боку, відбувається дедалі глибша децентралізація держав, а з іншого – сильніша влада переходить до рук наднаціональних корпорацій, в умовах чого і спостерігається криза держави. Національна держава в її класичному розумінні стає пережитком минулого і вже не має колишніх позицій на міжнародній арені. Насамперед це пов'язано з тим, що класична національна держава належить до другого етапу або «хвилі» формування суспільства, а у межах сучасного суспільства «третьої хвилі» воно існувати вже не може. Деякі вчені говорять про кризу національної держави, розмірковуючи про процес «зіткнення цивілізацій», що активно протікає сьогодні.

Тема 3. Інституціональна система України

Україна є суверенною незалежною унітарною демократичною парламентсько-президентською республікою і має багатопартійну політичну систему. Територія України у межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною.

В Україні діють такі основні інститути державної влади: Президент, виконавча, законодавча та судова влади. Виконавча влада представлена Кабінетом Міністрів, центральними органами виконавчої влади та органами виконавчої влади на місцях. Законодавчий орган – парламент – називається «Верховна Рада України». Судова влада представлена Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції – системою загальних і спеціалізованих судів різних інстанцій.

Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування, яке є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії.

Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Столицею України є місто Київ.

Грошовою одиницею України є гривня. Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України.

Верховна Рада України (парламент) – це єдиний орган законодавчої влади в Україні. Конституційний склад Верховної Ради України – 450 народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Президент України є главою держави і виступає від її імені. Він є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу

держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Система центральних органів виконавчої влади є складовою системи органів виконавчої влади, вищим органом якої є Кабінет Міністрів України. Центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики (служби, агентства, інспекції, комісії, бюро).

Кабінет Міністрів України (Уряд України) є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Він здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства (всього 19), державні служби (25), державні агентства (15), державні інспекції (4), центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом (11), колегіальні органи (3), інші центральні органи виконавчої влади (5), місцеві органи влади (27), спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів.

Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією.

Судова влада в Україні разом з виконавчою та законодавчою є однією з гілок влади. Органи судової влади здійснюють свої повноваження у межах, встановлених Конституцією та відповідно до законів України.

Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи.

Тема 4. Основні етапи євроінтеграції

Історичні корені Європейського Союзу лежать у результатах Другої світової війни. Серед найбільш важливих причин європейської інтеграції можна виділити наступні:

1. Потреба миру та безпеки. Нова Європа та країни цієї Європи повинні були гарантувати, що більше ніколи не повториться жорстокість обох світових воєн. Спільне прийняття рішень мало стати перешкодою для появи нових конфліктів, а тісна політична та економічна

співпраця мали стати успішним бар'єром перед комунізмом, який набрав усе більших обертів, а також перед економічною експансією США в Європі.

2. Сподівання на економічний розвиток та добробут. Співпраця в межах об'єднаної Європи мала дати їй мешканцям економічну стабільність та успіх. Утворення спільного ринку мало оптимізувати економічну діяльність та розвиток торгівлі в межах цілого континенту. Спільний ринок мав бути також гарантією вільного руху осіб, капіталу, товарів та послуг.

3. Утримання економічного та політичного значення на міжнародній арені. Європейці добре розуміли, що обидві світові війни значно ослабили позиції європейських країн у світі. Лише тісна співпраця у цих сферах допомогла б повернути їм владу, яку вони втратили.

Перші етапи поглиблення європейської інтеграції характеризувалися тим, що вони протікали на відносно обмеженій території, яка охоплювала лише шість країн.

В економічному сенсі ці країни керувалися принципами досить сильного колективного протекціонізму, який протягом певного періоду сприяв становленню Європейських Співтовариств як одного з найбільш потужних центрів глобальної економічної системи, перетворенню виробників цих країн на конкурентоспроможних суб'єктів господарювання, здатних протистояти потужним американським транснаціональним корпораціям. Економічне піднесення співтовариств створювало передумови і для зміцнення політичних позицій країн-членів, які значно підсилювалися започаткуванням формування спільних політичних інститутів, а згодом – і формування спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Після Другої світової війни такі країни як Франція та Німеччина були частково зруйновані і тому були готові на все заради миру. Проте Великобританія, будучи найбільш впливовим учасником антигітлерівської коаліції, була безпосереднім переможцем. Тому в умовах, коли народи Франції та Німеччини вийшли з війни з твердим переконанням згубності існування явища націоналізму у світі і готовністю поступитися частиною свого суверенітету заради збереження миру, то народи Великобританії навпаки, з гордістю ставилися до своєї переможної держави і прагнули до її максимального зміцнення. Стратегія зовнішньої політики Великобританії була зосереджена на зміцненні стосунків із Сполученими Штатами Америки, заради спільної

боротьби проти світового комунізму. При цьому, європейські справи займали незначне місце у її стратегічній політиці.

Однак досвід Другої світової війни все одно був дуже важким у всіх країнах, у тому числі у Великобританії, що змусило її відійти від своїх традиційних напрямів політики збереження «рівноваги держав» на Європейському континенті. Вона активно почала підтримувати створення загальноєвропейських організацій, таких як Організації європейського економічного співробітництва та розвитку, Ради Європи, Західноєвропейського союзу і НАТО. Великобританія безпосередньо вважала, що обо'язковою умовою європейської співпраці та інтеграції є збереження суверенітету країн і міжурядовий підхід до роботи.

Політика розширення Європейського Союзу стала успішним напрямом його зовнішньої діяльності. З 1971 р. по теперішній час у результаті розширень членами Євросоюзу стали 22 європейські держави (однак одна країна – Великобританія – вийшла зі складу ЄС у 2020 р.), серед яких 11 країн колишнього соціалістичного табору та радянського союзу. Отже, з шести країн-членів засновників у 1950 р. до 27 країн-членів у 2020 р. ЄС тепер може по праву претендувати представляти європейський континент. Його територія розтягнулася від Атлантичного океану до Чорного моря, від Середземного до Північного і Баренцевого морів, він возз'єднав західні і східні частини Європи після того як вони були розділені «холодною війною» до кінця ХХ ст.

Європейський Союз створив єдиний ринок і єдину валюту, а також розширив свої зобов'язання з економічної, соціальної та зовнішньої політики та політики безпеки. Кожне розширення додало широкого культурного та мовного різноманіття, що є ознакою Європейського Союзу.

Європейський Союз відкритий для будь-якої європейської країни, яка є демократичною, має ринкову економіку та має адміністративну спроможність забезпечувати права та обов'язки членства. Це означає, що розширення апріорі є тривалим процесом.

Тема 5. Україна та політика євроінтеграції

Економічні відносини Європейського Співтовариства та України після отримання Україною державної незалежності будувалися на основі Угоди про торгівлю й співробітництво, яка була підписана між ЄС та СРСР і відповідно була успадкована Україною та іншими колишніми республіками після розпаду Радянського Союзу.

Українська Радянська Соціалістична Республіка ще у Постанові Верховної Ради УРСР «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин» від 25 грудня 1990 р. визначила зовнішньополітичною метою «забезпечення безпосередньої участі України у загальноєвропейському процесі та європейських структурах».

Національна самоідентифікація України як європейської держави була задекларована 5 грудня 1991 р. у Зверненні Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» у зв'язку з підтвердженням на референдумі Акту проголошення незалежності України.

Формально відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані у грудні 1991 р., коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головуєчої в ЄС країни, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Мета вже незалежної української держави, яка полягала у співробітництві з Європейським Союзом й отриманні у перспективі членства у ньому, отримала законодавче закріплення у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р. В ній зазначалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах ... З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації».

Базовим документом, який визначав правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною і Європейським Союзом, була Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС. Хоча вона була підписана між Україною і Європейським Союзом 16 червня 1994 р., набула чинності лише 1 березня 1998 р. після того, як була ратифікована парламентами всіх держав-членів ЄС.

Ця Угода встановила партнерство між Співтовариством та його країнами-членами з одного боку та Україною з іншого боку.

Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом визначала правові засади та форми співпраці України з ЄС, однак її особливістю є те, що в ній немає конкретних посилок на європейську інтеграцію, що взагалі характерно для аналогічних угод про партнерство. Тобто Угода не надавала ніяких гара-

нтій щодо перспектив членства України в Європейському Союзі. Вона є звичайною модернізованою формою стандартних торгівельних угод, що передбачають доволі низький рівень договірних відносин ЄС з третіми країнами і не передбачають встановлення будь-яких преференцій. Відповідно, у 1990-х рр. універсальний характер цієї Угоди, відсутність диференційованого підходу до нових незалежних держав та бажання Євросоюзу змістити в угоді акценти більше на питання політичного співробітництва, залишивши економічну співпрацю на другому плані, свідчило про другорядне значення для ЄС відносин з цими країнами, у тому числі й з Україною.

У 1999 р. Європейський Союз прийняв Спільну стратегію щодо України, в якій було зафіксовано визнання європейських прагнень нашої молоді держави. Цей документ можна вважати відповіддю ЄС на Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, затверджену 11 червня 1998 р. Указом Президента України.

Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу була затверджена з метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Євросоюзу, «забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для набуття Україною членства у ЄС».

Тема 6. Органи та інститути Європейського Союзу

Європейський Союз має інституційну базу, спрямовану на просування та захист своїх цінностей, цілей та інтересів, інтересів своїх громадян та країн-членів. Налагоджена структура сприяє забезпеченню узгодженості, ефективності та сталості політики та дій Євросоюзу. Відповідно до ст. 13 Договору про Європейський Союз, сьогодні у ньому існує 7 інституцій:

- Європейський Парламент;
- Європейська рада;
- Рада Європейського Союзу;
- Європейська Комісія;
- Суд Європейського Союзу;
- Суд аудиторів;
- Європейський центральний банк.

Кожна з цих інституцій діє у межах своєї компетенції, наданої Договорами відповідно до визначених у них процедур, умов та цілей.

Європейський Парламент (Європарламент, ЄП) – є єдиним, обраним усіма громадянами Європейського Союзу органом та однією з найбільших демократичних асамблей у світі. Сьогодні Європарламент складається з 705 депутатів (членів), які представляють близько 500 млн громадян Євросоюзу. Вони обираються один раз на 5 років виборцями з усіх 27 країн ЄС.

Усі Європарламентарі є членами 7 політичних груп, які організовані не за національністю, а за політичною приналежністю. Депутати Європарламенту беруть участь у 23 комітетах для підготовки роботи до пленарних засідань парламенту. 44 делегації парламенту підтримують відносини та обмінюються інформацією з парламентами країн, які не є членами ЄС.

Відповідно до Лісабонського договору, Європейська Рада стала інституцією Європейського Союзу. Договір також створив нову посаду – Президента Європейської Ради. До її складу входять глави держав або урядів країн ЄС. Рада збирається не рідше 4 разів на рік і включає президента Європейської комісії в якості повноправного члена.

Роль Європейської Ради полягає у наданні поштовху, загальних політичних вказівок та пріоритетів розвитку Європейського Союзу.

Європейська Рада не виконує жодної законодавчої функції. Однак, з нею можна консультиватися з приводу кримінальних справ або з питань соціального забезпечення, коли країна Євросоюзу виступає проти законодавчої пропозиції у цих сферах. Її рішення приймаються консенсусом або, якщо це передбачено договорами, одностайним рішенням, кваліфікованою більшістю або простою більшістю. Висновки розгляду питань Європейською Радою публікуються після кожного засідання.

Рада Європейського Союзу (Рада) є одним із головних органів, що приймають рішення у ЄС. У її засіданнях беруть участь міністри з 27 країн-членів. У засіданнях Ради вони приймають закони та координують політику. Штаб-квартира Ради знаходиться у Брюсселі, проте деякі її засідання проводяться у Люксембурзі. Засідання Ради (крім Ради закордонних справ) скликаються країною, яка головує у зазначений період та визначає порядок денний.

Рада засідає у 10 форматах, де збираються відповідні міністри країн Європейського Союзу: загальні питання; зовнішня політика; економічні та фінансові питання; правосуддя та внутрішні справи; за-

йнятість, соціальна політика, охорона здоров'я та побутові послуги; конкурентоспроможність; транспорт, телекомунікації та енергетика; сільське та рибне господарство; навколишнє середовище; освіта, молодь та культура.

Формат засідань з загальних питань координує роботу різних формувань Ради за допомогою Комісії. Рішення готуються Комітетом постійних представників країн Європейського Союзу за участі робочих груп державних урядовців.

Європейська Комісія була створена у 1957 р. та сьогодні включає 27 уповноважених членів, включаючи її Президента. Вона діє у загальних інтересах Європейського Союзу з повною незалежністю від національних урядів і підзвітна Європейському Парламенту.

Комісія має право пропонувати закони у широкому діапазоні політичних напрямків. У галузі правосуддя та внутрішніх справ вона розділяє право законодавчої ініціативи з країнами Євросоюзу. Як Європарламент і Рада, громадяни ЄС можуть також закликати Комісію пропонувати закони за допомогою Європейської Громадянської Ініціативи.

Комісія має право приймати незаконодавчі акти, зокрема делеговані та виконавчі акти, та має важливі повноваження для забезпечення справедливих умов конкуренції між виробниками з Євросоюзу.

Комісія здійснює нагляд за виконанням законодавства Європейського Союзу. Вона виконує бюджет ЄС та керує програмами фінансування. Вона також здійснює координаційні, виконавчі та управлінські функції, як це передбачено Договорами, представляє Євросоюз у всьому світі у сферах, які не охоплені загальною зовнішньою політикою та політикою безпеки, наприклад, у торговій політиці та гуманітарній допомозі.

Суд Європейського Союзу вперше був створений у 1952 р. Лісабонський договір значно розширив його юрисдикцію і наразі до складу Європейського Союзу входять 2 суди:

1. Суд Європейського Союзу: цей суд продовжує виносити попередні рішення, заслуховувати деякі позови проти інститутів Європейського Союзу, подані його країнами-членами, та подавати апеляційні скарги від Генерального суду.

2. Генеральний суд: цей суд має юрисдикцію розглядати позови проти інститутів Європейського Союзу, які пред'являються громадянами, а у деяких випадках і країнами-членами ЄС.

Практичне заняття – форма навчального заняття, під час якого здійснюється детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формуються вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань.

Перелік тем практичних занять визначається робочою програмою навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» (табл. 3).

3. Темі практичних занять

№ з/п	Н а з в а т е м и	Кількість годин	
		д/ф	з/ф
1.	Поняття інституціональної системи. Інститути та інституціональна економіка	2	0,4
2.	Виникнення нової держави. Функції держави.	2	0,4
3.	Типи і форми держави. Правова соціальна держава і громадянське суспільство	2	0,4
4.	Законодавча, виконавча і судова влада в Україні	2	0,4
5.	Передумови об'єднання і створення спільного ринку в Європі	2	0,4
6.	Етапи інтеграційних процесів в Європі	2	0,4
7.	Формування політики європейської інтеграції України	2	0,6
8.	Основні засади правової системи ЄС. Інституціональний розвиток ЄС	2	0,4
9.	Склад, повноваження та порядок функціонування органів та інститутів ЄС	2	0,6
	Разом	18	4,0

Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі для виявлення ступеня оволодіння здобувачами теоретичних положень, наборі завдань різної складності для розв'язання їх на занятті.

Практичне заняття передбачає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок здобувачів, постановку загальної проблеми викладачем та її спільне обговорення, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

Оцінки, отримані здобувачем на окремих практичних заняттях, враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Необхідною складовою успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» є **самостійна робота** здобувачів з науковою і спеціальною літературою, нормативно-правовими актами, статистичними матеріалами різних рівнів управління.

Основні види самостійної роботи, що пропонуються здобувачам:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з опрацювання рекомендованої літератури.
3. Вивчення основних термінів та понять за темами дисципліни.
4. Підготовка до практичних занять, дискусій, роботи у малих групах.

Контрольна перевірка кожним здобувачем особистих знань здійснюється за питаннями для самоконтролю.

При заочній формі навчання технологія ведення самостійної роботи здобувачів аналогічна денній (табл. 4).

4. Теми для самостійної роботи

№ з/п	Н а з в а т е м и	Кількість годин	
		д/ф	з/ф
1.	Етапи розвитку вчення про інституціоналізм	4	5
2.	Інституції та їх значення в інституціональній системі	4	5
3.	Теорії походження держави	4	5
4.	Трансформація держави	4	5
5.	Державні символи України	4	5
6.	Становлення й розвиток правової держави та громадянського суспільства в Україні	4	5
7.	Період об'єднання і створення спільного ринку в Європі (1955-1989 рр.)	4	5
8.	Подальше об'єднання. Єдиний валютний союз (1990 р. – сьогодні)	4	5
9.	Перше розширення Європи (Великобританія, Данія, Ірландія)	4	5
10.	Середземноморське (друге і третє) розширення ЄС: Греція, Іспанія, Португалія	4	6
11.	Четверте розширення (Швеція, Фінляндія, Австрія)	4	6
12.	Результати інтеграції для нових країн-членів та ЄС	4	6
13.	Східне партнерство та Україна	4	6
14.	Участь України у міжнародних організаціях і союзах	4	6
15.	Правова природа та членство в Європейському Союзі	4	7
	Разом	60	82

4. Форми навчання

Під час вивчення навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» можуть використовуватися такі **форми навчання**:

1. Група методів за джерелом інформації і сприйняття навчальної інформації – **словесні** (лекція, бесіда, розповідь), **наочні** (ілюстрація, демонстрація), **практичні** (виконання конкретних прикладних розрахунків).

2. Група методів за логікою передачі і сприйняття навчального матеріалу: **індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні**.

3. Група методів за ступенем самостійного мислення при засвоєнні знань – **репродуктивні, продуктивні**, а саме: **дослідницькі, пошукові, частково-пошукові**.

4. Група методів за ступенем управління навчальним процесом: навчання під керівництвом викладача, самостійна робота з підручниками і науковою літературою, текстами лекцій, практичних і семінарських занять; робота з комп'ютером; виконання письмових завдань; прикладні дослідження.

Лекція – логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності та демонстрацією дослідів. Лекція є однією з основних організаційних форм навчальних занять і, водночас, методів навчання.

Лекція із застосуванням ігрових методів – застосовуються методи мозкової атаки, методи конкретних ситуацій та інші, коли здобувачі самі формулюють проблему, і самі намагаються її вирішити.

Семінари – форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких здобувачі готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінарські заняття можуть проводитися у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів і доповідей, дискусій тощо.

Практичні заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організує детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання сформульованих завдань.

Індивідуальне заняття – форма навчального заняття, що проводиться з окремими здобувачами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Рольові ігри – форма активізації здобувачів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації певної виробничої ситуації у ролі безпосередніх учасників подій.

Консультація – форма навчального заняття, при якій здобувач отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування (проводяться протягом семестру – поточні та екзаменаційні консультації).

5. Індивідуальне завдання

Виконання **індивідуального завдання (ІЗ)** може здійснюватися у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота за теоретичною частиною навчальної дисципліни «Інституціональні системи України та ЄС» проводиться у вигляді:

- індивідуальних консультацій (запитання – відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);
- групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методик у виробничу практику).

Індивідуально-консультативна робота за практичною частиною навчальної дисципліни проводиться у вигляді:

- індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань стосовно яких виникли запитання);
- групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, рольових ігор, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу може проводитися у вигляді:

- ✓ індивідуального захисту індивідуальних завдань;
- ✓ підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;
- ✓ підготовки рефератів для виступу на науковій конференції.

6. Питання для підсумкового контролю знань, що охоплюють зміст робочої програми дисципліни

1. Інституціональна система та її головні ознаки.
2. Підходи до визначення поняття «інституціональна система».
3. Формальні і неформальні інститути.
4. Методологічна основа Індексу сприйняття корупції СРІ.
5. Інституціоналізм (інституціональна економіка) та інституціо-налізація (інституційні механізми).
6. Передумови виникнення інституціоналізму.
7. Неокласика та неоінституціоналізм.
8. Інститути та їх головні складові.
9. Основні функції інститутів у господарському/економічному житті суспільства.
10. Поняття «інституції» та їх зв'язок з інститутами.
11. Держава як політичний інститут.
12. Держава у контексті міжнародного права.
13. Основні ознаки держави.
14. Державні символи.
15. Виникнення нової держави.
16. Класифікаційні ознаки функцій держави.
17. Внутрішні функції держави.
18. Зовнішні функції держави.
19. Цілі і завдання функціонування держави.
20. Неспроможність держави.
21. Основні підходи до типологізації держав.
22. Форма держави.
23. Форми державного правління.
24. Форми республіканського правління.
25. Форми державного устрою.
26. Особливості конфедеративної форми державного устрою.
27. Форми державного (політичного) режиму.
28. Генеза поняття «правова держава».
29. Громадянське суспільство і держава.
30. Головні передумови виникнення громадянського суспільства.
31. Особливості побудови громадянського суспільства в Україні.
32. Шляхи побудови громадянського суспільства в Україні.
33. Напрямки роздержавлення різних сфер суспільства в Україні.
34. Передумови трансформації держав у сучасному світі.

35. Криза «класичної» держави.
36. Сучасні теорії державотворення.
37. Форма державного правління в Україні.
38. Форма державного устрою в Україні.
39. Конституційний процес в Україні.
40. Державні символи України.
41. Система адміністративно-територіального устрою України.
42. Законодавча влада в Україні.
43. Основні повноваження Верховної Ради України.
44. Функції Голови Верховної Ради України.
45. Дострокове припинити повноваження Верховної Ради України.
46. Президент України.
47. Вимоги до кандидата на пост Президента України.
48. Основні функції Президента України.
49. Дострокове припинення повноважень Президента України.
50. Виконавча влада в Україні.
51. Структура Кабінету Міністрів України.
52. Основні завдання Кабінету Міністрів України.
53. Процедура призначення Прем'єр-міністра України.
54. Відставка Кабінету Міністрів України.
55. Міністерства в Україні.
56. Судова влада в Україні.
57. Функції прокуратури.
58. Головна причина створення Європейського Союзу.
59. Хто запропонував план часткової економічної інтеграції між Францією та Німеччиною?
60. Що таке «декларація Шумана»?
61. Скільки країн підписали договір про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі?
62. Що було встановлено Римським договором?
63. Які виклики були для Європейського співтовариства у 1970-ті роки?
64. Позитивні результати створення спільного ринку для громадян і споживачів.
65. Коли була введена в обіг єдина європейська валюта євро?
66. Позитивні наслідки створення євро зони?

67. Що робив ЄС для того, щоб мінімізувати результати фінансово-економічної кризи в країнах-членах ЄС?
68. Основні причини вступу Великобританії до ЄС.
69. Чому Франція була негативно налаштована на вступ Великобританії до ЄС?
70. Коли відбулося перше розширення Європейського Союзу?
71. Чому Греція не змогла приєднатися до Європейського Союзу до 1974 р.?
72. З якими проблемами зіткнувся Європейський Союз під час інтеграції країн Південної Європи (Середземноморське розширення)?
73. Назвіть дати кожного розширення Європейського Союзу у ХХ ст.
74. Чому Норвегія двічі не вступила до ЄС?
75. Коли Гренландія вийшла з ЄС у 1982 р, чи зменшилася при цьому кількість країн-членів ЄС?
76. Чому Австрія, Фінляндія та Швеція змогли приєднатися до ЄС лише у 90-х роках, а не раніше?
77. Чи були основними причинами розширення ЄС у ХХ ст. лише економічні? Які інші причини розширень, якщо такі були.
78. Чому падіння Берлінської стіни ознаменувало початок нового етапу євроінтеграції?
79. Які є основні стадії процесу приєднання держави до ЄС?
80. Сенс гасла «повернення до Європи»?
81. Яке основне призначення програми ЄС PHARE?
82. Основні Копенгагенські критерії членства в ЄС.
83. На вирішення якої основної проблеми була направлена програма ЄС SAPARD?
84. Які особливості п'ятого та шостого етапів розширень?
85. Три основні проблеми вступу до ЄС країн Центральної та Східної Європи.
86. Чому Румунія і Болгарія вступили до ЄС у 2007 р., а не у 2004 р.?
87. Чому вступ «авансом» для Хорватії був неможливим?
88. Мета Європейської політики добросусідства.
89. Спільні риси країн, які входять до Європейської політики добросусідства.
90. Основні принципи діяльності Європейської політики добросусідства.

91. Які чинники вплинули на створення проєкту «Східне партнерство»?
92. Головні цілі проєкту «Східне партнерство».
93. Що передбачено для України в проєкті «Східне партнерство».
94. Основні цілі спільної зовнішньої політики Європейського Союзу.
95. На що звертається увага при розгляді країни як потенційного члена Європейського Союзу?
96. Характеристика діяльності Верховного представника при реалізації Спільної зовнішньої політики та безпеки ЄС.
97. Напрями, за якими Європейський Союз проводить політику в межах проєкту «Східного партнерства».
98. Що сприяло створенню Простору свободи, безпеки та справедливості у 1970-х роках?
99. Напрями політики ЄС, що належать до сфери дій Простору свободи, безпеки та справедливості.
100. Функції Ради з питань справедливості та внутрішніх справ.
101. У яких сферах Лісабонський договір надав повноваження європейським інституціям?
102. Основні засади політики ЄС у подоланні кризи у сфері нелегальної міграції.
103. Структура Прокуратури Європейського Союзу.
104. В чому полягає співпраця у сфері поліцейських послуг між державами-членами ЄС та його інституціями?
105. Які країни мають право відмовитися від участі у спільній політиці щодо прикордонного контролю, притулку, поліції та судового співробітництва?
106. У чому полягав основний зміст Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС?
107. Які відмінності між Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС?
108. Коли було проголошено стратегічну мету України – європейську інтеграцію? Які фактори цьому сприяли?
109. В яких документах закріплено стратегічну мету України – отримання членства в ЄС?

110. Які були результати Євромайдану і Революції Гідності для європейської інтеграції України?
111. У чому полягає зміст безвізового режиму між Україною та ЄС?
112. Назвіть основні положення політичної та інституційної частин Угоди про асоціацію між Україною та ЄС?
113. Чому для України та ЄС є важливим функціонування Зони вільної торгівлі між сторонами у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС?
114. Надайте свою оцінку ратифікаційному процесу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.
115. Оцініть процес імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.
116. Членом таких міжнародних організацій є Україна.
117. З якими країнами Україна не має дипломатичних відносин.
118. Чотири етапи процедури прийняття (приєднання) країни до Європейського Союзу.
119. Критерії вступу країни до ЄС (Копенгагенські критерії).
120. На яких підставах країна може вийти з Європейського Союзу? Чи можна виключити країну зі складу ЄС?
121. У чому своєрідність права ЄС та його відмінність від класичних правових систем (внутрішньодержавного і міжнародного права)?
122. Загальні принципи права Європейського Союзу.
123. Які правові акти входять до первинного законодавства ЄС?
124. Які правові акти входять до вторинного законодавства ЄС?
125. Які основні зміни внесені Лісабонським договором у Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування ЄС?
126. Чому не була прийнята Конституція ЄС у 2005-2006 роках?
127. Загальні принципи організації та діяльності інститутів ЄС.
128. Які інститути ЄС відносяться до міждержавних (міжнаціональних), а які до наднаціональних?
129. Мета створення Спільноти з вугілля та сталі.
130. Роль Ради Міністрів у Спільноті з вугілля та сталі?
131. Поняття чотирьох свобод пересування в Європейській економічній спільноті.
132. Що являє собою поняття «політика порожнього крісла»? У чому вона полягала?

133. Три «стовпи» Європейського співтовариства.
134. Наслідки підписання Амстердамського договору для європейських інституцій.
135. Основні досягнення Лісабонського договору.
136. Інституції, які складають інституційну основу Європейського Союзу.
137. Інституції ЄС, які беруть участь у законотворчих процесах.
138. Функції Суду аудиторів.
139. Функції Комітету регіонів? У яких випадках комітет регіонів має право пред'явити судові позови до Суду Європейського Союзу?
140. Основні послуги Європейського інвестиційного банку.
141. Які кроки має право зробити Європейський омбудсмен для розгляду скарг та реагування на них?
142. Обов'язки Європейського інспектору із захисту даних.
143. Функцію Європейської школи управління.

7. Методи контролю

Під час вибору критеріїв оцінки засвоєння здобувачем програми навчальної дисципліни враховується виконання програми і засвоєння матеріалу в частині лекційних і практичних занять, а також виконання передбаченої програмою самостійної роботи.

Усі види контролю (усне опитування, поточна перевірка індивідуальних завдань) тісно пов'язані та організовуються так, щоб стимулювати ефективну самостійну роботу здобувачів і забезпечити об'єктивне оцінювання рівня їх знань.

Після закінчення вивчення навчальної дисципліни підсумковий контроль проводиться у формі заліку і здобувач може набрати протягом семестру в точках контролю до 80 балів включно (табл. 5).

5. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточний контроль та самостійна робота	Всього балів
Тема 1. Характеристика сучасного інституціоналізму	13
Тема 2. Держава як інститут політичної системи	13
Тема 3. Інституціональна система України	13
Тема 4. Основні етапи євроінтеграції	13
Тема 5. Україна та політика євроінтеграції	14
Тема 6. Органи та інститути Європейського Союзу	14
За підсумками розділів	80
Залік	20
Загальна рейтингова оцінка	0-100

Критерії оцінювання:

«Відмінно» (90-100 балів) – здобувач виявляє всебічні системні і глибокі знання програмного матеріалу, вільно оперує матеріалом, чітко володіє понятійним апаратом, уміє аналізувати і робити висновки;

«Дуже добре» (82-89 бали) – здобувач виявляє широкий професійний кругозір, уміння логічно мислити, виявляє достатньо системне і глибоке знання програмного матеріалу, чітко володіє понятійним апаратом, проте у відповідях допускаються окремі неточності, які не змінюють суті питання;

«Добре» (74-81 бали) – здобувач виявляє достатньо глибоке знання програмного матеріалу, володіє понятійним апаратом, вміє аргументувати свої відповіді, проте у відповідях допускаються неточності, які впливають на чіткість;

«Задовільно» (64-73 бали) – здобувач виявляє не достатньо глибоке знання програмного матеріалу, в основному володіє основним понятійним апаратом, але допускає принципові помилки;

«Достатньо» (60-63 бали) – здобувач виявляє слабкі знання, у відповідях не точно формулює причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами, оперування фактами відбувається на рівні запам'ятовування, допускаються значні помилки;

«Незадовільно» (35-59 бали) – здобувач виявляє значні прогалини в знаннях основного програмного матеріалу, у володінні окремими поняттями, не знає більшої частини фактичного матеріалу, не вміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами, завчивши матеріал без його усвідомлення;

«Не зараховано» (0-34 бали) – здобувач не розуміє суті питань, виявляє прогалини в знаннях основного навчального матеріалу, допускає принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, що свідчить про необхідність обов'язкового повторного вивчення дисципліни (табл. 6).

6. Шкала (національна та ECTS) оцінювання рівня знань і навичок

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Навчально-методичні засоби вивчення дисципліни

1. Силабус навчальної дисципліни.
2. Робоча програма навчальної дисципліни.
3. Навчальний посібник з навчальної дисципліни.
4. Методичні вказівки до практичних занять і самостійної роботи.

ти.

9. Список рекомендованої літератури

Основна

1. Конституція України : офіц. текст. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
4. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, № 16-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
6. Про Державний герб України : Постанова Верховної Ради України від 19 лютого 1992 р. № 2137-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-12#Text>
7. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>
8. Актуальні питання суспільних трансформацій в Україні: безпековий та євроінтеграційний виміри : кол. монографія / під заг. ред. Ю. В. Палагнюк, С. І. Шкірчака. Миколаїв : ЧНУ імені Петра Могили, 2018. 300 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/338951191_Aktualni_pitanna_sus_pilnih_transformacij_v_Ukraini_bezpekovij_ta_evrointegracijnij_vimiri
9. Баймуратов М. О., Хоббі Ю.С. Модифікації державного суверенітету в умовах європейської інтеграції в контексті взаємовідносин Європейського Союзу з державами-членами : монографія. Суми : Університетська книга, 2013. 300 с.
10. Бочарова Н.В. Право Європейського Союзу. Частина 1 : навч. посіб. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2014. 232 с.
11. Бояр А. О. Карпчук, Н. П., Романюк Н. І. Європейський Союз : навч. посіб. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 600 с.

12. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ : Логос, 2010. 428 с.
13. Гріненко О. Європейська політика сусідства як підґрунтя для співробітництва Європейського Союзу з Україною. *Європейське право*. 2012. № 2-4. С. 208-214.
14. Європейська інтеграція : навч. посіб. / За заг. ред. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 464 с.
15. Європейський Союз. Що це таке і що він робить. Київ: Представництво ЄС в Україні, 2018. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/pro.yesdf.pdf>
16. Івашина С. Ю, Івашина О. Ф. Інституціональна економіка : навч. посіб. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2018. 132 с.
17. Ільницька У. «Східне партнерство» як вимір європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. С. 113-120.
18. Інституції Європейського Союзу. Хто робить політику в Європейському Союзі? URL: <http://www.goethe.de/ins/ua/prj/eur/nst/ukindex.htm>
19. Інституційні фактори стійкого розвитку регіональних соціально-економічних систем : монографія / В.П. Решетіло, Г.В. Стадник, І.А. Островський та ін.; за заг. ред. В.П. Решетіло. Харків : ХНАМГ, 2013. 241 с.
20. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко; за заг. ред. Г. Друзенка. Київ : К.І.С., 2010.
21. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія та засади функціонування : навч. посіб. / за ред. Л.В. Губерського. Київ : Знання, 2009. 751 с.
22. Мудрий Я. Словник-довідник термінів з європейської інтеграції. Київ : Міленіум, 2009. 588 с.
23. Муравйов В.І. Вступ до права Європейського Союзу : підруч. Київ : КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2007. 303с.
24. Палагнюк Ю. В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми : монографія. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 392 с.

25. Палагнюк Ю. В. Державне регулювання аудіовізуальних засобів масової комунікації: європейський досвід та Україна : монографія. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. 236 с.
26. Палагнюк Ю. В. Зміст та перспективи політики Східного Партнерства як зовнішньополітичної ініціативи ЄС щодо України. *Державне управління і місцеве самоврядування*. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. № 2 (21). С. 13–21. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2014/2014_02\(21\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2014/2014_02(21)/4.pdf)
27. Палагнюк Ю. В. Механізми співробітництва між Україною та ЄС відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 6. С. 135-141.
28. Палагнюк Ю. В., Сорока С.В. Управління в ЄС та політика європейської інтеграції : мультимедійний підручник. Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили. URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/miltymediinyi-posibnyk/>
29. Палагнюк Ю. В. Створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС як реалізація державної політики України на європейську інтеграцію. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки, психології : збірник наук. праць Херсонського нац. тех. ун-ту*. Херсон : ХНТУ, 2011. Вип. 1 (4). С. 136-141.
30. Пістракевич О. В. Розширення Європейського Союзу як процес поглиблення європейської інтеграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 20. С. 137-141.
31. Покатаєва О.В. Державне регулювання трансформації торговельно-економічних відносин: інституціональний підхід : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2009. 408 с.
32. Прокопенко Л.Л., Рудік О.М., Рудік Н.М. Інституційна система ЄС : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.
33. Прокопенко Л. Л., Рудік О. М., Рудік Н. М. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. 226 с.
34. Рудік О. М. Вироблення політики та ухвалення рішень в ЄС : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2009. 278 с.
35. Рудік О. М. Реформи державного управління в країнах-кандидатах та потенційних кандидатах на вступ в ЄС: стан та актуальні проблеми // *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 2. С. 49-53.

36. Світова та європейська інтеграція : навч. посіб. / за ред. М.О. Багмета. Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 340 с. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/7.pdf>
37. Сидорук Т. Європейська політика сусідства: концептуальні хиби конструкції // *Політичний менеджмент*. 2011. № 1. С. 121-132.
38. Стрижак О.О. Інституціональні системи: сутність та складові. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія «Економічні науки»*. Кропивницький : ЦНТУ, 2017. Вип. 32. С. 300-308.
39. Ткач А.А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 304 с.
40. Фертікова Т.М. Інституційна економіка : навч. посіб. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 128 с.
41. Фонтен П. Європа у 12 уроках. Київ : Представництво ЄС в Україні, 2013. 84 с. URL: http://publications.europa.eu/resource/ellar/b9d2e9c8-c7fe-48bc-b79a-34679ce744bd.0001.02/DOC_1
42. Хікс С. Політична система Європейського Союзу : пер. з англ. Харків : Магістр, 2008. 378 с.
43. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2009. 479 с.
44. Юдіна Г.І. Особливості функціонування інституційного механізму Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Ужгород : УНУ, 2024. № 85 (4). С. 370-377.

Додаткова

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text
2. Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

4. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_b06

Інформаційні ресурси

1. Офіційні Інтернет-представництва інституцій Європейського Союзу. Офіційний веб-сайт Європейського Союзу. <http://europa.eu>
2. Офіційний веб-сайт Європейської Ради. <http://www.europeanCouncil.europa.eu>
3. Офіційний веб-сайт Ради ЄС. <http://www.consilium.europa.eu>
Офіційний веб-сайт Європейської Комісії. <http://ec.europa.eu>
4. Офіційний веб-сайт Європейського Парламенту. <http://www.europarl.europa.eu>
5. Офіційний веб-сайт Суду Європейського Союзу – <http://curia.europa.eu>
6. Офіційний веб-сайт Суду Аудиторів. <http://www.eca.europa.eu>
7. Офіційний веб-сайт Соціально-економічного Комітету ЄС. <http://www.eesc.europa.eu>
8. Офіційний веб-сайт Комітету Регіонів. <http://cor.europa.eu>
9. Офіційний веб-сайт Представництва ЄС в Україні. <http://eeas.europa.eu>
10. Офіційний веб-сайт Європейської Служби Зовнішньої Діяльності. <http://eeas.europa.eu>
11. Офіційний веб-сайт Інформаційного Центру Сусідства ЄС. <http://www.enpiinfo.eu>
12. Online Resource Guide to EU Foreign Policy. <http://www.eufp.eu>
13. Офіційний веб-сайт Європейського Омбудсмена. <http://www.ombudsman.europa.eu>
14. Офіційний веб-сайт Європолу. <https://www.europol.europa.eu>
15. Інтернет-портал законодавства ЄС. <http://eurlex.europa.eu>
14. The European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). <http://fra.europa.eu/en>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Мета і завдання вивчення дисципліни.....	6
2. Структура навчальної дисципліни.....	10
3. Програма навчальної дисципліни.....	11
4. Форми навчання.....	24
5. Індивідуальне завдання.....	25
6. Питання для підсумкового контролю знань, що охоплюють зміст робочої програми дисципліни.....	26
7. Методи контролю.....	32
8. Навчально-методичні засоби вивчення дисципліни.....	34
9. Список рекомендованої літератури.....	35

Навчальне видання

ПЕТРОВ Вадим Миколайович

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЄС

Методичні вказівки до проведення практичних занять
та самостійної роботи

Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 1,67.
Наклад 100 .

Державний біотехнологічний університет
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44